

Erfarenheter från genomförda utbildningar i valsäkerhet

Version 1.0

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	4
2	Kommunala erfarenheter, tips och råd avseende valsäkerhet.....	4
2.1	Förebyggande åtgärder.....	4
2.1.1	Kommunala beslut om prioritering av valgenomförandet.....	5
2.1.2	Beslut av valnämnden avseende valsäkerhet.....	5
2.1.3	Verksamhetsskyddsanalys / Risk- och sårbarhetsanalys.....	5
2.1.4	Etablering av stabsfunktion för allmänna val.....	5
2.1.5	Säkerhetsprövning.....	5
	Säkerhetsbedömning av röstmottagare.....	5
2.1.6	Samordning regionalt.....	5
2.1.7	Övning.....	6
2.1.8	Kommunikationsplanering.....	6
2.1.9	Information till väljarna.....	6
	Fokus valsedlar.....	6
	Otillbörligt verkande vid röstning.....	6
2.1.10	Utbildning av lokala och regionala medier.....	6
2.1.11	Säkerhetsplan.....	6
	Rutiner för incidenthantering.....	6
2.1.12	Köhantering.....	6
2.1.13	Stärkt samarbete med PostNord.....	6
2.1.14	Minst två personer.....	7
2.1.15	God spårbarhet och dokumentation i hela valkedjan.....	7
2.1.16	Rutiner.....	7
2.2	Upptäckande åtgärder.....	7
2.2.1	Omvärldsbevakning kommunikation.....	7
	Regionala kommunikationsnätverk.....	7
2.2.2	Larm och övervakning.....	7
2.2.3	Personell bevakning.....	7
	Väktare för transporter.....	8
	Besök av valnämnd.....	8
2.2.4	Säkerhetsmaterial.....	8
2.2.5	Rutiner för att meddela avfärd och ankomst.....	8
2.3	Försvårande åtgärder.....	8

2.3.1	Byggnadstekniskt skydd.....	8
	Inspektion	8
	Planering av röstmottagningsställen.....	8
2.3.2	Låsbara transporter.....	8
2.3.3	Tillträdeskontroll	8
2.3.4	Möblering.....	9
2.3.5	Förankring	9
2.3.6	Anpassat brandskydd	9
2.3.7	Placering av valmaterial.....	9
2.4	Hanterande åtgärder	9
2.4.1	Fler röstmottagare	9
	Röstmottagare med säkerhetsansvar	9
2.4.2	Trygghetsvärdar	9
2.4.3	Ökat deltagande av valnämnden i valgenomförandet	9
2.4.4	Särskilt utbildade röstmottagare som stödresurs	9
2.4.5	System för att snabbt kunna meddela alla distrikt / röstmottagare	9
2.4.6	Kommunikatörer i beredskap	10
2.4.7	Jour för IT-avdelning	10
2.4.8	Alternativt samband	10
2.4.9	Mobilt lager.....	10
2.4.10	Frivilliga resursgrupper	10
2.4.11	Överfallslarm, personlarm, och följevagn.....	10
	Röstmottagningsställen	10
2.4.12	Reservlokaler och akutlokaler	10
2.4.13	Samverkan med Polismyndigheten	10
2.4.14	Poliseskort	10
2.4.15	Incidenthantering till valnämnd och Valmyndigheten	10
2.4.16	Polisanmälan.....	11
3	Frågor och svar	11
3.1	Dimensionerande hotbild?	11
3.2	Verksamhetsskyddsanalys?	12

1 Inledning

En förändrad omvärldsutveckling, ett ökat hot mot genomförandet av allmänna val, tidigare påverkansförsök med avsikt att skada förtroendet för valprocessen och fler incidenter under föregående val medför sammantaget att Valmyndigheten anser att det finns behov av att stärka skyddet av allmänna val i Sverige.

Valmyndighetens målsättning är att valen 2022 ska kännetecknas av ett kvalificerat valsäkerhetsarbete likvärdigt som en ökad förmåga att kunna identifiera och bemöta antagonistiska hot mot genomförandet av allmänna val. Gemensamt bör valadministrationen genomföra åtgärder som kan förebygga otillbörlig påverkan och skapa förmåga att hantera eventuella angrepp mot valens genomförande eller förtroendet för genomförandet av val.

Som del i det arbetet har Valmyndigheten genomfört 16 regionala heldagsutbildningar i valsäkerhet för valnämnder, valansvariga, säkerhetsansvariga och kommunikatörer vid lokala och regionala valmyndigheter. Utbildningarna genomfördes från november 2021 till januari 2022 tillsammans med länsstyrelserna, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Sammanlagt har ca. 1 200 deltagare från 285 kommuner och samtliga länsstyrelser genomgått utbildningen.

Under och efter utbildningarna ombads deltagarna att dela med sig av erfarenheter, tips och rekommendationer avseende valsäkerhet. Detta PM sammanfattar dessa erfarenheter, tips och rekommendationer från kommuner avseende valsäkerhet samt svarar på ett par frågor som uppstått efter utbildningarna. Valmyndigheten tar dock inte ställning till de olika erfarenheterna, de står för de enskilda kommuner som skickat in dem.

2 Kommunala erfarenheter, tips och råd avseende valsäkerhet

Nedan listas erfarenheter, tips och råd avseende valsäkerhet som kommuner delat med sig av till Valmyndigheten. Vi har valt att kategorisera dessa erfarenheter, tips och råd under rubrikerna förebyggande, upptäckande, försvårande och hanterande verksamhetskyddsåtgärder för att underlätta för läsaren.

Nedanstående erfarenheter, tips och råd har inte bedömts av Valmyndigheten och ska därför inte tolkas som råd eller rekommendationer från Valmyndigheten. Eventuell relevans och lämplighet behöver bedömas av varje enskild kommun för att avgöra huruvida de är relevanta för den egna kommunen utifrån regional och lokal kontext.

Den absolut största delen av de erfarenheter, tips och råd från kommuner som listas nedan är från föregående val. I något enstaka fall handlar det om planerade eller föreslagna åtgärder.

2.1 Förebyggande åtgärder

Förebyggande valsäkerhetsåtgärder syftar till att förebygga och förhindra otillbörlig påverkan på genomförandet av allmänna val.

2.1.1 Kommunala beslut om prioritering av valgenomförandet

Kommunala beslut om att tillgängliggöra och prioritera resurser för genomförandet av allmänna val. Exempelvis genom att tillse att det finns övergripande samordning av planering och resurser, att lokaler och personal prioriteras för valgenomförandet samt att det finns en samordnad kommunal kontinuitetshantering.

2.1.2 Beslut av valnämnden avseende valsäkerhet

Beslut av valnämnder avseende valsäkerhet. Exempelvis avseende hur röstmottagningsställen bör möbleras, hur deltagande under den preliminära rösträkningen bör ske (ytor, avgränsningar etc.), hur incidenter ska hanteras och rapporteras, hantering av besök, hantering av observatörers närvaro, förtydligande avseende hur filmning och fotografering får ske under röstmottagningen, samt regelverk för transporter och förvaring.

2.1.3 Verksamhetsskyddsanalys / Risk- och sårbarhetsanalys

Framtagning av en verksamhetsskyddsanalys eller risk- och sårbarhetsanalys för att identifiera skyddsvärden, sårbarheter och risker syftande till att förebygga och skapa förmåga att hantera eventuella hot mot valgenomförandet.

2.1.4 Etablering av stabsfunktion för allmänna val

Etablering av gemensam stabsfunktion för genomförandet av allmänna val. En stabsfunktion kan exempelvis besluta om gemensamma prioriteringar och förmedla dessa till berörda förvaltningar, besluta om och förmedla en gemensam inriktning, samordna och fatta beslut kring gemensam kommunikation samt upprätta en gemensam lägesbild. Vissa kommuner nyttjar en stabsfunktion för hela valgenomförandet medan andra kommuner inrättar och övar en stabsfunktion för att kunna omhänderta kriser under valgenomförandet i syfte att säkerställa beredskapsförmåga och förkorta eskaleringstider.

2.1.5 Säkerhetsprovning

Säkerhetsprovning av personal med ansvar för genomförande av allmänna val. Kommuner genomför antingen säkerhetsprovning med registerkontroll genom att placera personal i säkerhetsklass enligt säkerhetsskyddslagen, eller genom säkerhetsprovning utan registerkontroll. Vilket förfarande som är tillbörligt bedöms i den kommunala säkerhetsskyddsanalysen.

Säkerhetsbedömning av röstmottagare

Säkerhetsbedömning av röstmottagare genom utvärdering av tidigare val, referenser, intervjuer etc.

2.1.6 Samordning regionalt

Ett flertal kommuner samordnar sin planering regionalt eller med ett flertal kommuner för att samordna genomförandet av verksamhetsskyddsanalys, kommunikationsplanering, omvärldsbevakning, övning och kontinuitetshantering.

2.1.7 Övning

Ett antal kommuner har genomfört övningar, såväl lokalt som regionalt, inriktade på valsäkerhet, för att skapa ökad förmåga att hantera eventuella störningar och incidenter i samband med valgenomförandet.

2.1.8 Kommunikationsplanering

Stärkt kommunikationsplanering för avvikelse- och incidenthantering.

2.1.9 Information till väljarna

Stärkt information till väljarna avseende genomförandet av allmänna val (dvs., när och var valen genomförs) syftandes till att förebygga desinformation om valgenomförandet.

Fokus valedlar

Information på röstmottagningsställen om valedlar, valedelsutdelning, och tillgängliga valedlar, samt rutiner om valedlar saknas.

Otillbörligt verkande vid röstning

Information på röstmottagningsställen om otillbörligt verkande vid röstning.

2.1.10 Utbildning av lokala och regionala medier

Utbildning av lokala och regionala medier avseende genomförandet av allmänna val syftande till att stärka mediernas förmåga att rapportera om valgenomförandet, ofta med särskilt fokus på ändringar sedan föregående val.

2.1.11 Säkerhetsplan

Utveckling av en säkerhetsplan, inklusive rutiner för incidenthantering som delges internt och externt till partier, förtroendevalda etc.

Rutiner för incidenthantering

Framtagande av rutiner för incidenthantering för såväl valadministrationen generellt som röstmottagare specifikt i kombination med utbildning och distribution av tryckta instruktioner.

2.1.12 Köhantering

Köhantering och reglerat insläpp på röstmottagningsställen förespråkas av flera kommuner som en åtgärd som kan bidra till att förebygga ordningsstörning på röstmottagningsställen såväl som att det kan bidra till att upprätthålla valhemligheten samt minska risken för smittspridning vid pandemi.

2.1.13 Stärkt samarbete med PostNord

Stärkt samarbete med PostNord avseende valsäkerhet, exempelvis genom tillsyn av PostNords lokaler och samverkan kring såväl PostNords rutiner som gemensamma rutiner för överlämningar etc.

2.1.14 Minst två personer

Säkerställande att minst två personer genomför transporter och andra moment i valarbetet för att öka sannolikheten att ett pågående angrepp upptäcks. När två eller flera personer arbetar tillsammans byggs en kontrollfunktion in i arbetet vilket även leder till ökad trovärdighet i valarbetet.

2.1.15 God spårbarhet och dokumentation i hela valkedjan

Säkerställande av god spårbarhet och dokumentation av hela valkedjan för att kunna öka sannolikheten att eventuell påverkan upptäcks. En enkel rutin för spårning kan till exempel beskriva hur man arbetar systematiskt med spårning, vem eller vilka som har utföra arbetsuppgifter vid varje tillfälle och hur spårning kan ske i efterhand.

2.1.16 Rutiner

Utveckling av lokala rutiner för hela valkedjan, exempelvis rutiner för transport av röster, rutin för ambulering av röstmottagare, rutin för inläsning av förtidsröster, rutin för transport av väljarförteckning separat från förtidsröster (alt. kopiering av väljarförteckning) etc.

2.2 Upptäckande åtgärder

Upptäckande skyddsåtgärder ökar sannolikheten att ett angrepp kan upptäckas innan eller under tiden det sker samt kan fungera avskräckande för en eventuell angriparen. Ett vanligt exempel är kameraövervakning eller larmsystem som kan bidra till att upptäcka exempelvis ett inbrott.

2.2.1 Omvärldsbevakning kommunikation

Lokal omvärldsbevakning av media och sociala medier för att kunna upptäcka desinformation eller felaktig information om när, hur och valen genomförs syftande till att möjliggöra hanterande kommunikation.

Regionala kommunikationsnätverk

För att stärka omvärldsbevakningen har flera kommuner beskrivit ett samarbete med en eller flera kommuner för att dela information och samarbeta kring omvärldsbevakning.

2.2.2 Larm och övervakning

Larm och övervakning för att förebygga och upptäcka ett eventuellt angrepp. Fjärrstyrt larm och övervakning kan minska sannolikheten för ett angrepp genom att avskräcka och försvåra för en angripare att påverka en transport. Exempelvis larm i lokaler, materiallådor eller säkerhetsskåp där valmaterial förvaras.

2.2.3 Personell bevakning

Personell bevakning, exempelvis genom utökat uppdrag till det egna vaktbolaget, för att stärka skyddet av transporter och lokaler under valperioden. Exempelvis genom rondering eller stationär bevakning av röstmottagning, förvaring och lokaler för valnämndens hantering och räkning av förtidsröster.

Väktare för transporter

Väktare med överfallslarm som följer med transporter av röster alternativt följer sådana transporter med egen bil.

Besök av valnämnd

Nyttjande av valnämnd för att besöka röstmottagningslokaler för att öka förmågan att upptäcka och hantera incidenter.

2.2.4 Säkerhetsmaterial

Rutiner för konsekvent nyttjande av säkerhetsmateriel såsom plomberingar och säkerhetspåsar i syfte att upptäcka påverkan.

2.2.5 Rutiner för att meddela avfärd och ankomst

Rutiner för att meddela avfärd och ankomst för centrala transporter för att kunna upptäcka eventuella avvikelser från färdplaner.

2.3 Försvårande åtgärder

Försvårande skyddsåtgärder fördröjer eller försvårar för en angripare samt minskar skadorna av ett angrepp.

2.3.1 Byggnadstekniskt skydd

Byggnadstekniska skyddsåtgärder ökar den tid det tar för en angripande att ta sig in i en lokal. Det kan exempelvis vara åtgärder för att förstärka fasader, ytterväggar, tak, golv, dörrar och fönster.

Inspektion

Inspektion av alla lokaler och röstmottagningsställen utifrån ett säkerhetsperspektiv.

Planering av röstmottagningsställen

Planering av röstmottagningsställen utifrån genomströmningsprincip (separata ingångar och utgångar). Bemannade stationer för ingång, valsedelställ, valskärmar och röstmottagning för ökad uppsikt och flödeskontroll.

2.3.2 Låsbara transporter

Olika nivåer av skyddade transporter används för att transportera röstlängder, förtidsröster, röster och andra skyddsvärden. Transporter med förvaring av det skyddsvärda i ett låst utrymme, exempelvis ett låst bagage- eller lastutrymme, fördröjer och försvårar för en angripare. Tillträdeskyddade utrymmen, ofta ett särskilt fordon eller ett värdeskåp i ett fordon, för att ytterligare minska sannolikheten för ett angrepp.

2.3.3 Tillträdeskontroll

Inpasseringskontroll i form av personell kontroll, tekniska kontrollsystem (till exempel kortläsare) eller manuella system såsom nyckelhantering för att begränsa tillträdet till en lokal eller ett utrymme under valgenomförandet.

2.3.4 Möblering

På ett röstmottagningsställe kan en genomtänkt möblering av vallokaler försvåra för en angripare att påverka skyddsvärden, ofta genom att valurnan eller uppsamlingslådan alltid placeras mellan två röstmottagare bakom ett skrivbord.

2.3.5 Förankring

Valurnor och uppsamlingslådor förankras (i vägg eller möbel) för att försvåra ett snabbt tillgrepp.

2.3.6 Anpassat brandskydd

Systematiskt brandskyddsarbete utifrån valverksamhetens behov för att bedöma (och vid behov stärka) befintligt brandskydd.

2.3.7 Placering av valmaterial

Förvaring av valmaterial på ett sätt som motverkar skador vid översvämningar eller vattenskador, exempelvis på en minimumhöjd från golv.

2.4 Hanterande åtgärder

Hanterande skyddsåtgärder är åtgärder som stoppar en angripare alternativt åtgärder som minskar konsekvenserna av ett angrepp som redan skett.

2.4.1 Fler röstmottagare

Fler röstmottagare för ökad förmåga att hantera köer, ordningsstörning och eventuella incidenter.

Röstmottagare med säkerhetsansvar

En extra röstmottagare på alla röstmottagningsställen, såväl som under preliminär sammanräkning, med enda uppgift att ansvara för ordning, reglerat insläpp, vara värd för eventuella åskådare, samt primärt ansvarig för kontakt med väktare och polis.

2.4.2 Trygghetsvärdar

Trygghetsvärdar i tjänst under valgenomförandet för att förebygga, upptäcka och hantera eventuella incidenter.

2.4.3 Ökat deltagande av valnämnden i valgenomförandet

Ökat deltagande av valnämnden i valgenomförandet för att snabbt kunna fatta beslut eller stödja vid incidenter.

2.4.4 Särskilt utbildade röstmottagare som stödresurs

Utbildning av särskilt utbildade röstmottagare i beredskap som kan agera stödresurs vid incidenter eller avvikelser.

2.4.5 System för att snabbt kunna meddela alla distrikt / röstmottagare

Tekniskt system för att snabbt kunna kommunicera med alla röstmottagare i händelse av en incident eller avvikelse.

2.4.6 Kommunikatörer i beredskap

Kommunikatörer i beredskap för att kunna identifiera och hantera felaktig information och uppkomna incidenter.

2.4.7 Jour för IT-avdelning

Jourberedskap för IT-avdelning för att kunna hantera eventuella incidenter under valgenomförandet.

2.4.8 Alternativt samband

Rakel eller annat alternativt samband på röstmottagningsställen samt i transporter från valnämnd till länsstyrelse.

2.4.9 Mobilt lager

Mobilt lager med valmaterial för att snabbt kunna åtgärda eventuell materialbrist.

2.4.10 Frivilliga resursgrupper

Frivilliga resursgrupper engagerade, eller i beredskap, för att kunna hantera störning eller stödja med exempelvis köhantering och transporter vid behov.

2.4.11 Överfallslarm, personlarm, och följebil

Överfallslarm, personlarm, eller följebil för valnämndens transporter till länsstyrelsen för ökad förmåga att hantera eventuella problem, avvikelser eller incidenter längs vägen.

Röstmottagningsställen

Personlarm på några eller samtliga röstmottagningsställen.

2.4.12 Reservlokaler och akutlokaler

Planering för reservlokaler (primära alternativ) och nödlokaler (sekundära alternativ) såsom tält och bokbussar i händelse av störningar.

2.4.13 Samverkan med Polismyndigheten

Samverkan med Polismyndigheten avseende kontaktuppgifter, viktiga lokaler och transporter för att öka Polisens förmåga att förebygga och hantera eventuella angrepp.

2.4.14 Poliseskort

Poliseskort av viktiga transporter av röster.

2.4.15 Incidenthantering till valnämnd och Valmyndigheten

Rutiner och utbildning för incidenthantering till valnämnd och Valmyndigheten för att stärka lokal och nationell förmåga att hantera incidenter. Exempelvis via förtryckta blanketter och särskilt nummer för incidentrapportering.

2.4.16 Polisanmälan

Rutiner för noggrann polisanmälan av allt misstänkt otillbörligt verkande vid röstning, brott mot valhemligheten och tagande av otillbörlig förmån vid röstning för att stärka Polisens möjlighet att hantera och utreda misstänkta brott.

3 Frågor och svar

Ett antal frågor har inkommit med anledning av utbildningen. Valmyndigheten besvarar två av frågorna nedan.

3.1 Dimensionerande hotbild?

Valmyndigheten har fått frågor om den dimensionerande hotbild som myndigheten tagit fram inför valen 2022 och hur den står sig gentemot exempelvis Polisens regionala lägesbilder och hotbedömningar.

Grundtanken är att kommuner och länsstyrelser ska kunna utgå ifrån den dimensionerande hotbilden och därefter göra egna bedömningar av den lokala och regionala hotbilden. Den dimensionerande hotbilden har tagits fram för att det ska vara tydligt vilken nivå som Valmyndighetens råd i handböcker och handledningar är anpassade efter. Det är dock upp till kommunerna och länsstyrelserna att själva bedöma om skyddet ska anpassas efter en lägre eller högre nivå, utifrån de faktiska lokala och regionala förhållandena. Det är sannolikt så att det kommer att se annorlunda ut mellan olika kommuner och regioner i Sverige.

För att bedöma den lokala och regionala hotbilden kan kommuner och länsstyrelser utgå ifrån sina egna tidigare erfarenheter och underlag från exempelvis Säkerhetspolisen och Polismyndigheten. Det är viktigt med lokal och regional samverkan med andra kommuner/länsstyrelser och myndigheter (till exempel Polismyndigheten) för att kunna göra en rättvisande bedömning av lokala eller regionala hot. Den lokala och regionala hotbilden kan vara allvarigare, eller mindre allvarlig, än Valmyndighetens dimensionerande hotbild.

Valmyndighetens dimensionerande hotbild inför valen 2022 utgår ifrån omvärldsläget, händelser i andra länder och framförallt incidenter under föregående två val. Under föregående val har det förekommit fysiska angrepp mot vallokaler, om än begränsade, när grupper gått in i vallokaler och genomfört aktioner vilket medfört att ordningen inte kunnat upprätthållas under den tid som manifestationen genomfördes. Det finns även exempel på att enskilda individer varit inne i vallokaler och stört ordningen genom att skandera propaganda, sparka på dörrar, spottat mot väljare, hota röstmottagare etc. Därutöver har vi noterat incidenter avseende stölder av valsedlar, skadegörelse av vallokaler och valmaterial, samt hot mot såväl röstmottagare som tjänstepersoner inom valadministrationen. Det har även förekommit cyberangrepp mot valadministrationen och försök till otillbörlig påverkan.

Valmyndigheten registrerade 81 incidenter 2019 och 63 kommuner beskrev efter valet 2019 att det förekommit en eller flera incidenter med försökt till sabotage, ordningsstörning eller annan incident som riskerade påverka valgenomförandet eller förtroendet för valen. Valmyndigheten bedömer att antalet ska ses som lågt i förhållande till hur omfattande ett allmänt val är och vi betraktar svenska val som säkra och lugna. Det sagt så ser

Valmyndigheten en gradvis försämring och anser därför att det är rimligt att valadministrationen vidtar åtgärder för att förebygga och skapa förmåga att hantera eventuella angrepp mot valens genomförande.

Valmyndigheten planerar utifrån att det finns aktörer som har kapacitet, intention och möjliga tillfällen att påverka valens genomförande. Vi planerar även för att det inte går att utesluta att det sker ett eller flera begränsade angrepp mot valens genomförande. Det säger dock ingenting om det verkligen kommer att ske ett angrepp. Ett faktiskt hot består av både förmåga (att kunna genomföra ett angrepp), intention (vilja) och tillfällen (tid, plats och fysisk möjlighet). För att få kännedom om faktiska hot har vi utvecklat ett nära samarbete med Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

3.2 Verksamhetsskyddsanalys?

Valmyndigheten har fått frågor från några kommuner om de måste göra en verksamhetsskyddsanalys om de redan har en genomfört en risk- och sårbarhetsanalys.

Valmyndigheten har tagit fram handledningen för verksamhetsskyddsanalys för de kommuner som saknar en befintlig metod men bedömer inte att det finns någon anledning att ersätta befintliga fungerande metoder och processer. En befintlig risk- och sårbarhetsanalys kan, vid behov, exempelvis kompletteras med en kolumn där skyddsvärde identifieras och bedöms.

Team Valsäkerhet
Valmyndigheten